

XVII.

A Z

ANTIPÁROSI BARLANG

(Lásd: *Der Philosoph für die Welt. Herausgegeben von I. I. Engel. I. Th. drittes Stück **)

MILLVITZ Úr egy vala Liflándiában a' szerezetre leg-méltóbb Nemes Ifjak közül. A' Tudományokra tehetségeihez hasonló nagy szorgalmatossággal szentelvén magát; különös alkalmasságú emberré lett: de szerentséltenebb volt mégis, hogy sem minden kínálkodásai után-is valamely polgári szolgálatra juthatott volna. El-szánta magát végtére; rész szerént kedvetlenségből, rész szerént, hogy magát meg - kedvelltesse; 's szolgálatot vett az Orosz hajós seregénél, melly éppen akkor a' szigetek közt fekvő tengerre akart ereszkedni. Erre annyival könnyebben el-tökéllé magát, mivel természete szerént való nagy bátor-

*) Ezt a' darabot már régen bé-küldötte volt hozzánk VERSEGI Társunk, midőn ugyan-azon darab a' *Komáromi Mindenés Gyűjteményben*-is, szabadabban fordítva, ki-jött. (Lásd az említett *Gyűjteménynek Sz. András' Hav. 21-dik napj. költt XV-dik Levelet, a' 236. óld. —*)

sága mellet, forró kívánsága-is vólt, a' Világot látni.

Szüntelen való betegeskedése, 's az Orvofoknak tanáttsa, kik a' tengeri levegőt ártalmasnak találák nékie, nem fokára vízfíza-térni kéntelenítették. Liflándiába méne tehát a' maga' jóízűgára, 's meg-latogatá ott gyakorta a' B** Bárót, kinek Nemefi Ülése az övétől tsak egy néhány mért-földnyire fekszik vala. A' társalkodásnak szük vóita barátokká tett a' mezön két embert, kik egy nagy városban soha barátságot egymás között nem kötöttek vólna.

Egykor, midőn *Millvitcz* a' Báróhoz váratlanúl bé-lépne, félre vet ez, amannak elejébe fietvén, egy-könyvet, mellyben éppen akkor olvasgatott vala. — Valami újság! kérdezé *Millvitcz*, ki most az olvasásonn annyival-is inkább kapott, mivel minden jó társalkodás nélkül szükölködött.

Újság, vagy óság! A' mint akarod! — nékem ugyan újság még; de eggy olly nagy Olvasónak, mint Te, hihető, hogy már óság. — Szinte fel-akará venni *Millvitcz*, a' mint a' Báró víg tekéntettel el-ragadá el lle, 's nagy maga' meg-elégedéssel azt kérdé tőlle: vallyon, mitso-da Konyvnek tartaná?

Fel mernék fogadni, Báró, hogy valamelly szerelmes Román.

Ej-ha! Mivel én olvasom, úgy-e? — De, Tudós Uram; ez egyszer meg-tsalatkozol. Talánozz jobban!

Valami Útazás? — 's már nyúghatatlanúl hozzá akara kapni — vagy talán éppen. — — De nem; Ezt ugyan Te nállad nem kell keresni.

Mit nem? Mit nem kell én-nállam keresni? — Azt csak nem hiteted-el talán magaddal, hogy itt Liffándiában Te vólnál az eggyetlen egy gondolkodó ember?

Ez én-töllem nagy szentelenség vólna. Hiszen, Te nállad vagyok.

Tsúfolódás! tsúfolódás! Értem. — Am-de, a' mi nem vagyok, az még idővel lehetek; és én azt tartom, hogy ahhoz jó ösvényen vagyok. — Filozofia, Barátom, Filozofia! — győzedelmeskedő tekintettel tartván eleibe a' könyvet. — És ennek-is valójában nem a' külső szinéről! A' legmélységesebb Metafizikából!

Hogyan? Azt én fajnállanám, Báró. Jele vólna ez, érkező halálodnak. — El-vevé tölle, 's nem keveset álmélkodék, látván, hogy ama' híres *Systeme de la Nature* vala.

Lehetséges-e? 'S illyen egy munkát olvasz Te?

Tehát isméreres már előtted? —

Még Livornóból. Eggy Anglus költsönözé azt nékem betegségemben.

No 's? nem találtad-e valóban derekasnak?

Derekasnak! Eggy illyen állításokkal rakott Könyvet derekasnak!

Az írás' módgyában, értem, az elő-adásban.

Mire való az elő-adás, Báró? — A' méreg, melly édefségével az ízlelést gyönyörködteti, nem kevésbé méreg, és annyival-is inkább szükséges, tölle őrizkednünk. — Az Istenért! Miképp' juttattál Te ehhez a' Könyvhez?

Miképp'? — Igen természet szerént! — Nagy lárma vala rólla. Tudakozódtam történetből utánna, 's akkor nem lehetett meg-kapni. Ez engem' még hevesebbé tett iránta. — Végtére azután, a' mint elő-találtatott, drágán meg-fizettették velem. Az egész Könyv, a' mint itt látod, hat rublomba került.

Az Egekre, Báró! — Akarnám! hogy azon hat rublódát inkább valamelly szegénynek, vagy — leánynak adtad volna. Az egyik nem olly roszfz, mint a' másik.

Aha vakarodgy, Millvitz! Úgy beszéllsz, mint a' Papok, — és — úgy-is tselekszél, mint a' Papok. — Előbb ezek az Urak magok gyönyörködnek, és azután, ha mi-is, szegény Világiak, gyönyörködni akarunk, kárhoztatnakbennünket. — és miért ne olvasnám? Lám, Te magad-is olvastad!

Jó Báró! én és Te, nagy különbség. — Ha soha száraz Német Metafizikát nem olvastam volna, úgy én az ékesen-fzólló Frantziától félnék. — Mondd-meg, kérlek: mi-képpen juthattál, olly annyira útván minden fő-törést, olly tehetlen lévén minden mélyebb gondolkodásra, olly

égszlen szükölködvén minden ismeretek nélkül, mellyeket eggy ilyen Könyv az Olvásóban előre meg-kíván: mi-képpen juthattál arra a' gondolat-ra — —

Mi-képpen? Mi-képpen? — igazat szólván, úgy, hogy a' Tí társaságokban, Uraim! tsak úgy ül ott az ember mindég, mint a' bálvány. Ideje már egyszer, hogy belé-is tudgyon ízöllani.

Belé szólani, Báró! Abban, a' mit Te eb-ből a' Könyvből szólhatnál, jobb volna tsak hall-gatónak lenned. — és azon-kivül-is, melly igen ritkán fordul a' beszéd az efféle állapotokra.

Reájok kell hát fordíttani, veszfzen-meg!

Hogy az ember magának tekintetet ízerez-zen! Úgy-e?

Bátor! 'S miért nem? — Úgy tetteted ma-gadat, mint-ha biz' Isten tudgya! mi nagy vesze-delemre vetném fejemet. Én itt semmi veszedel-met sem látok. — Múlattya az ember magát, olvas, elmélkedik. — —

Ha elmélkedni tud, édes Báróm. — és ha ezt jól nem tudgya, kételkedni kezd, el-haggya magát ragadtatni, kezét ád; el-veszti Istenben való hitét, nyúgodalmát, talán jó erköltsét-is, és mind ezek tsak kitsinységek. Nem-e? — — Hallod-e, Barátom! A' Te kandalódban ki-alfzik a' tűz, 's én pedig fázom. Azt gondolnám, hogy jó volna, nagyobb lángot élesztenünk.

Menykövet! kiáltá a' Báró, még jókor kapván a' könyv után; ezeden vagy-e? — Megbottsás, Millvitz! — úgy mond, egy keveység ismét magához térvén, — de csak ugyan nem szokott ám az ember hat rublóval fürteni, ha egy kupiékkel meg-teheti; 's a' könyv — ez a' könyv már egyfzer az enyim, és én olvasni akarom.

Veizedelmedre talán!

Ah, gyermekség! gyermekség! — Tegyük fel bár, hogy Isten-tagadóvá leszek; 's olztán? — Ha azzá leszek, el-hívatom a' Plébánosomat; ő majd engem' az Isten' ígéséből meg-tzáfol, 's megint Keresztényé leszek. — — Gyere, gyere! — Üllyünk ide a' kandalló mellé; majd én Tenéked, mivel olly fagyos vagy, tüzet tsinálok: és, ha még-is fogsz fázni — tehát! — Tsendítte, 's egy palatzk Burgundiait parantsola.

Oh szerelmes Barátom! úgy mond ismét, egyet foházzkodván; Te útaztál; láttad a' Világot. Melly esztelen voltam, hogy veled nem mentem! — Ezerfzer mondtam ezt már magamnak utolsó látogatásodtól fogva; mert, a' mit Te akkor nékem beszéltél — mind ez ideig szüntelen az eszemben forgott. Az egész útazásodat meg-tettem veled; minden estve, mikor az ágyba megyek, hajóra ülök a' Livornói rév-partnál, és reggel a' sziget közti tengeren ébredek fel. — Kedves, jó Millvitzem! Többet még olyan történeterskékből! többet!

De ha többet már nem tudok.

Éj! kell még tudnod. Imhol: frissítsd-fel emlékezeted! — mert éppen el-érkezett vala a' Burgundiai. — — A' tengeren való útatást, úgy teszik, már el-végeztük; a' Török hajót porrá égettük! már most jó volna talán, a' tartományt-is meg-tekéntenünk. Hihető, hogy szép Ország? —

Szép volt, Báró! míg a' szabadság és tudomány benne lakott. — Ugyan csak még most-is — — De mit mondgyak rólla, mikor belé fem mentünk? —

Bé fem mentetek! De csak láttál még-is valamit?

Nem fokkal többet, a' szigeteknél.

No? 's a' szigetek? — közelebb húzván szé-
két az asztalhoz, 's nagy kívánsággal által-hajolván.

Azok nem foglalnak éppen fokot magokban, a' mi emlékezetre méltó volna. Mert az emberek — —

Ah, az emberek! az emberek! — ezeknek a' fejek fellyül, 's a' lábok alól van. Úgy-e? — Egy pohár Burgundiaival, 's öröm-hahotával jutalmaztatá-meg magát ezen elmés gondolattyáért. — Nem, nem! valami mást, Barátom! valami mást! Ollyast valamit, mint a' minap! Ütközete-
tekről, tengeri örvényekről, tüzet-okádó hegyek-
ről! Illyest valamit, a' mi az emberben borzadást okoz! Semmit fem hallok a' Világon öröme-
stebb.

Jele, hogy szíved van, Báró. — El-mosolyodék. — De valójában, tudnék ám még-is egyet. — Hallottál már valamit, hihető, Antipáros' szigetéről?

Úgy vélném! — Eggy olly híres szigetről!

Nem, ha már fokat-is hallottál rólla, tehát én későn jövök. Mivel úgy már azt-is fogod tudni, mitsoda barlangot épített légyen ott a' Természet.

Barlangot? Barlangot épített ott a' Természet? — Nem, igaz lelkemre mondom! Arról még semmit sem tudok. Hiszen, itt az ember a' mezőn él. Mit tudna itt a' Világról? — Bóldog Isten! Mi újságot hallhat egy falusi Nemes Ember?

No no, Báró! Csak ugyan nem olly igen új ám még-is ez az újság. — Erre el-kezdvén Millvitz, által-vezeté a' Bárót egy hosszúsas le-írással ezen szigetnek oszlopokon-fekvő, pompás, és homlok-írásokkal jegyezett barlangján, egész addig az által-menetelig, melly ahhoz az emlékezetes gödörhez vísz, mellybe régenten *Nointel*, és azután *Tournefort* olly nagy veszedelemmel le-hágtanak. A' Báró. eggyenként fel-fogta minden szavait, olly nagy kívánsággal, a' minéművel gyermekségében dajkájának kísértet-meséjít hallgathatta.

'S azután, Millvitz? azután? —

A' föld, a' mellyen mentünk, hová tovább, mind csak meredekebb, 's meredekebb lett. Vég-

re egy fetét lyukhoz érkezénk, mellyen egyébképp' által nem harhatánk, hanem meg-görbedve, 's a' szövetnekek' világánál. — Készülly egy felette veszedelmes tselekedemnek hallására, melly nékem nem annyira betsületemre, mint pirontságomra válik, 's a' mellyről én soha irtózás nélkül meg sem emlékezhetem.

A' jó Báró már igen-is készen vala. Tátott szájjalült előtte, 's már-is érezte hajában az ijédésnek egész iszonyúságát.

Mindgyárt a' bémenetelnél egy kötelet akasztottunk-meg, 's ennek fegedelmével hágtunk-le az első mélységbe, melly már elég rettenetes vala. De mennyivel rettenetesebb vala még a' második, mellybe félig-fekve mint-egy le-tsúszunk kellett! Más valaki, kinek tsak kevésel vóltanak vólna gyengébb inai, mint én-nékem, tsak egy meg-gondolására-is azon feneketlen mélységeknek, mellyek bal felől mellettem valának, 's a' mellyeknél olly közel kelle el-mennem, minden bizonnyal el-izédült, 's le-esett vólna.

A' Báró, kezével takará-bé szemeit. —

'S gondold-el, Barátom! éppen azon partyán ezeknek a' mélységeknek, melly mint a' sík jég, olly tsúszamos, 's következő-képpen felette veszedelmes vólt, egy lajtorját állítottunk-fel, mellyen egy egyenesen ki-függő kö-sziklára másztunk-fel — kétség kívül, hogy egy kis borzadás' és szív-dobogással; a' mint magad-is el-gondolhatod.

Itt a' Báró fel-ugrott, de ismét leg-ottan le-ült.
Mi lelt, Báró? —

Semmi sem, Millvitz! semmi sem! — Tsu-
pán csak a' nyomorútt fejem — Veszszek-el, ha
már ott-lentt nem feküdtem gondolatomban! —
Tsak tovább!

Azután valamivel kevesebb veszedelemmel
előbbre tsúfztam; de szintén midőn azt gondol-
nám, hogy már bátran léphetek, a' leg-rettene-
tesebb helyhez érkeztem, 's kalaúzimnak elő-kiál-
tása, nélkül minden bizonnyal nyakamat törtem
vólna.

Itt a' Báró ismét szem-látomást vízszta-tartóz-
tatta lélekzetét, 's ábrázattyának minden inatská-
ji mozogtak.

Egy lajtorjára akadtunk, de a' melly már
olly régi és porhonyó vólt, hogy a' leg-első há-
gásra öszve-törött vólna. Mire nézve újjat vet-
tünk-elő, mellyet ugyan e' végre vittünk vólt ma-
gunkkal. — Itt újjolag más kötélre kellett akasz-
kodnunk, 's így, minék-utánna még egy ideig
majd hason, majd hanyatt előbbre-előbbre tsúfz-
tunk, végtére magamat nagy örömemre a' gödör-
ben láttam, mellynek kedvéért olly nagyra vetet-
tem vólt fejemet.

No már valahára! — Hála Istennek! — 'S
mit találtál hát a' gödörben?

Mit találtam? — A' gödör még-is tsak ugyan
elég rendes vólt.

De, veszfzen-meg! mi vólt tehát benne el-
vinni való?

Rendes kérdés! — Éppen femmi fem!

Éppen femmi fem? — tsudálkozó szózáttal.
— 'S fzerentsésen ki-jóttél ismét belőlle?

Kétség kívül! Külömben nehezen innám itt
most Burgundiait.

Az igaz! az igaz! — De hát ha hanyatt-hom-
lok' le-fordútlál vólna? mint lett vólna dolgod?

Akkor Orvost hívattam vólna magamnak.

Igen bizony, majd ez néked oda pokolba
utánnad mászótt vólna! Antipárosban úgy-is, de-
rék Orvosok lehetnek. — 'S hát ha éppen nya-
kadat szegted vólna? Egy olyan méliységben!

Millvirz neвете. — Mi nagy veszedelem! —
'S még-is Báró; — a' viszfza-mászásban még rosz-
szabbúl ment a' dolgunk, hogy fem a' le-eresz-
kedésben. Ekkor vólt ám még szük a' jó tanáts.
— — Több ízben le-tsuszamodtam a' síkos kö-
szikla darabokon, és pedig szintén a' leg-vesze-
delmesebb helyeken; még-is mínd ez femmi fem
vólt ahhoz képpest, a' mi a' lajtorján történt ve-
lem — emlékezel még róla? — azonn a' lajtor-
ján, mellyet arra a' ki-függő kö-sziklára támasz-
tottunk vólt! Mert itten — —

A' Bárónak feje újjolag el-szédült. Öszve-
harapván ajakait, 's viszfza-tartván lélekzetét,
egészlen meg-görnyedett, 's öszve-húzta magát;
mint szintén az az ember, a' ki valamelly magas-
ságból esik-le — —

Isten, nagy ijedtségemre, a' lajtorjának egyik foga le-törött alattam, és ha magamat még a' felsőn meg nem tartottam volna — —

Istenem, Atyám! fel-kiált a' Báró, hirtelen meg-ragadván karjánál fogva, mint-ha el-estét akar-ná meg-gátolni. — Millvitz nevetett, 's folytat-ván még egy ideig beszédgyét, ezen szókkal fe-jezé-bé: Ide-fenn vagyok, Barátom!

A' Báró fel-ugrott, úgy hogy a' poharak-is öfzve-ütődtek, 's majd fel-döntötte örömében az asztalt.

Ide-fenn? valóban ide-fenn vagy ismét? — ismét a' föld' színén vagy, Barátom? — No, lé-gyen hála az Egeknek! — 's forrón meg-ölelé. — Oh, maradj mindenkor ide-fenn, 's vigye a' veszély mind azokat a' föld alatt lévő barlan-gokat! — Maradj ide-fenn, Barátom! ide-fenn! —

Ez a' Te örömed szeretetre méltóvá tesz Té-ged' én-elöttem, Báró!

Isten láttya lelkemet, hogy szeretlek! — Úgy szeretlek, mint szinte saját életemet: 's tu-dod-e, hogy merő szeretetből haragszom reád, hogy abba az átkozott barlangba le-másztaál? Eggy olyan lyukba, mellyben mindent el-vezthetél, és semmit sem nyerhetél! — Mitsoda ördög ve-zetett Téged' abba?

Az újságon való kapkodás, Báró. — Hiszen, azért élünk a' Világon, hogy körül-rekentsük ma-gunkat — —

De nem olly nagy veszedelemmel! — Másutt valahol tekénts-d-körül magadat! Miért éppen Antipárosban?

Tekénteret szerez az embernek. Meg-isméreti a' szívünket, kedves Báróm. — és mitsoda, végtére, az egész állapot? Meg-elégíti az ember az ő újság után való kívánságát, le-hág, meg-nézi eggy keveység a' gödröt — —

'S nyakát töri! Egyébet femmit fem!

Tehát Báró — ha Te jelen-lettél volna; nehezen eresztettél volna bé engemet? —

En Tégedet? Hajadnál fogva tartóztattalak volna viszsa. — Fel-kele, 's kezét ada néki. Igen-is, az Egekre esküszöm, Millvitz! 's ha pisztolyra kellett volna-is veled jönnöm! Hajadnál fogva húztalak volna viszsa.

Valósággal? — Nékem tehát szégyenleneni kell magamat, hogy Te nagyobb szeretetet akartál volna én-hozzám mutatni, mint én Te-hozzád. — Gyenge fejed vagyon, a' mint elébb mondád, úgy-e?

Igen-is, gyenge. Miért?

Fő-ízédelgéseket-is szenvedsz?

Néha-néha! Ifjúságom' vétkeire emlékeztetnek-meg.

Jól van! — 'S ha pisztolyra kellene-is veled mennem, Báró! — Fel-kelt, viszsa-jött, 's a' *Systeme de la Nature* a' tűzben feküdt.

A' Báró nagyobbban el-bámúlt, hogy sem leg-ottan fel-találhatta volna magát. Végre belé kapott a' rüzbe, de későn. A' Könyv már félig-re el-égett. — Hallod-e! így szóllal egy kevés hallgatás után, fel-boszfzonkodva: Jó lélek vitt-e réged' erre, vagy az ördög? —

A' barátságna^k lelke, Báró, jó lélek. Te az én meg-tartásomé^rt szorgalmatos valál; kötelességem, hogy én-is az legyek a' tiédért.

De mit akar^{sz}? — Te a' Te átkó^zott barlangodban nyakadat szeghetted volna: és én — —

És Te? — Te ennél még nagyobb ro^zíz^zat várhattál. — Az Istenről és Gondviselésről ké^telkedni; a' jó erköltsöt, melly a' nélkül-is már gyenge láb^onn áll — meg-botsá^s, Barátom! — még ezen kevés erejé^től-is egészlen meg-fosztani; azokat az okokat, mellyekkel az ember magát a' s^zerentsé^tlenségben és halálban meg-nyú^gosztalhattya, el-ve^zt^eni; egy⁻szóval: mind azt el-ve^zt^eni, a' mi egy e^zes és gyarló terem^ménynek — az embernek — javai közt leg-nagyobb, 's leg-nyomosabb: ezt, Báró — ezt én többnek állítom, mint nyakunkat szegni! —

Heveskedel. 'S hát már el-ve^zt^em-e mind azt? —

El-ve^zt^ehetné^d. Fejed' gyengesége, és a' szédelgések ellen panasz^olkodtál. — Nem illy egy fonek számára írat^tott ám a' *Systeme de la Nature*. Erős inakat kíván ez, és olly re-

kéntetet, melly a' mélyiségekbe bátran le-néz-
 heisen. A' ki e' nélkül szükölködik, az nem
 olly könnyen jöhetne ismét ki belőlle. — Az
 eset, Báró, igen hasonló. Az én barlangomban,
 a' mint mondád, femmi fem vólt, a' mit nyer-
 hettem, de mindenemet el-veszthettem vólna.
 Ennek a' Könyvnek eszmélkedéseiben fints fem-
 mi-is, a' mit nyerhetnél, de mindened veszen-
 dőben vagyon. — És, hogy a' hasonlatosságot
 még a' nevetségésre-is ki-terjeszszem: Azt ité-
 léd, hogy az én segítségemre femmi-féle Orvos
 le nem mászott vólna utánam: és a' Tiédre a'
 Te Plébánosod? — Ah, ez a' betsületes ember
 — ez a' Te bódogtalan lelkedet Istennek aján-
 laná, barlangod előtt keresztet vetne magá-
 ra, 's el-fietne, hogy Tölled meg-menekedhet-
 nék. —

A' Bárónak gondolatokba kellett merülnie,
 mivel komoran maradt; noha leg-kedvesebb be-
 széd-tárgyáról vólt a' szó, a' Plébánosról. —
 Millvitz, forró barátsággal nyújtá néki a' kezét:
 Meg-esméred-e, hogy ízeretlek? —

Édes Barátom! — monda a' Báró; 's szemei
 könybe-borúlának. —

Hallyad tehát! Te engem' hitemre kénsze-
 rítettél, hogy soha többé egygy ollyan barlangba
 le ne mászszak, 's íme, itt a' kezem! szavadat
 fogadom. — De én-is hitedre kényszerítlek Té-
 gedet; hogy soha olly könyveknek olvasásába

ne avatkozz, mellyek az Istent és a' Gondviselést a' trónusról le-taszítják. A' helyett, hogy magadat azokba a' komor homályokba merítsd, maradj-meg inkább a' közönséges emberi-értelemnek fényes világosságánál, és a' helyett, hogy egy porhonyó kötélben feneketlen mélységekbe ereszkedgy, maradj az érzésnek és lelki-esméretnek fikeres 's bátorságos síkján!

A' Báró meg-ölelvén, fogadást tett néki. — Ám de, úgy mond tovább; leg-jobb esztendeimet már el-álmodtam. Ostoba ember vagyok, — meg-ütvén a' homlokát — és hogy az vagyok, haragfzom magamra! Az maradjak-e tehát örökké? —

Nem, Baró, nem. Olvas. — Vagynak elég tudomány-béli esméretek; mellyek az embert betsefsé téfzik; de, hogy ezek közül egyik a' másíknál többet ér, az-is bizonyos. — Tudományra való vágyódásod, ha ez a' vágvódás vólt valójában, melly benned fel-ébredt, nem rofzsz útnak indúlt, és én kötelefségemnek tartom, hogy azt előbbre fegélytsem.

Más-nap' *Reimárust* küldötte-el néki.

V E R S E G I.